

ОДЯГ КАМ'ЯНИХ СКИФСЬКИХ СТАТУЙ ПІВДНЯ УКРАЇНИ VI – III СТ. ДО Н. Е.

Одробіньський Ю.В., аспірант, мистецтвознавець
Львівська національна академія мистецтв

Анотація. Стаття присвячена скіфській кам'яній скульптурі на території Півдня України. Основним питанням теми є дослідження художніх особливостей декорування скіфських статуй, а саме зображення верхнього одягу, що яскраво відображає їхню еволюцію образно-пластичних рішень.

Ключові слова: образ «людина-воїн». наплічники, вертикальні вставки, пояси, поли каптанів, нагрудні бляхи.

Аннотация. **Одробинский Ю.В. Одежда каменных скифских статуй Юга Украины VI – III ст. до н. э.** Статья посвящена скифской каменной скульптуре на территории Юга Украины. Основным вопросом темы является исследование художественных особенностей декорирования скифских изваяний, а именно изображения верхней одежды, которая отображает их эволюцию образно-пластических решений.

Ключевые слова: образ «человек-воин», наплечники, вертикальные вставки, пояса, полы кафтанов, нагрудные бляхи.

Annotation. **Odrobinsky Yu.V. Clothes of stoning scythian statues of Souths of Ukraine in VI – III centuries B. C.** The article is devoted to the scythian stoning sculpture on territory of South of Ukraine. Research of artistic features of decorating of scythian sculptures is the basic question of theme, namely to the image of outerwear which represents their evolution of vividly-plastic decisions.

Keywords: «fighting man» image, shoulder pads vertical insertions, floors of caftans, breast name-plates.

Постановка проблеми. Дослідити варіації верхнього одягу кам'яних скіфських статуй Півдня України та на цій основі виявити художні особливості форми та декору антропоморфного образу «людина-воїн».

Ціль статті. Простежити еволюцію образно-пластичних рішень верхнього одягу у кам'яній скіфській скульптурі VI – III ст. до н. е.

Стаття виконана за планом НДР ЛНАМ.

Основні результати.

Тракування одягу скіфських статуй VI – III ст. до н. е. має свої особливості. Його позначали як на фронтальній, так і на тильній поверхнях статуї. Причому, саме на останній його зображення було виконано з особливою ретельністю.

Нашиті фрагменти одягу мали різні варіації. На особливу увагу, за нашим переконанням, заслуговують вирізьблені на статуях наплічники різних форм, вертикальні вставки, пояси, поли каптанів, вузькі штани, черевики та нагрудні бляхи.

Зображення наплічників трактувалось у формі півкола, трикутника і квадрата, що було пов'язано із зміною образно-пластичного укладу статуй (Рис. 1).

Наплічники напівкруглої форми зустрічаються на багатьох пам'ятках VI – V ст. до н. е. Півдня України. Схематичність зображення та чіткість ліній свідчать про їх сформовану композиційну структуру, для якої була характерна симетрія.

Квадратна форма наплічників зустрічається рідко, оскільки у скіфів така форма була менш поширена. На території Півдня України вона присутня лише на статуй із Кіровоградської області (с. Інгуло-Кам'янка), датованої VI ст. до н. е., отже характеризує особливості кам'яної пластики ранньо-скіфського часу. Зображення вирізьблено контурно. Лівий і правий фрагменти з'єднані посередині чотирма горизонтальними смужками.

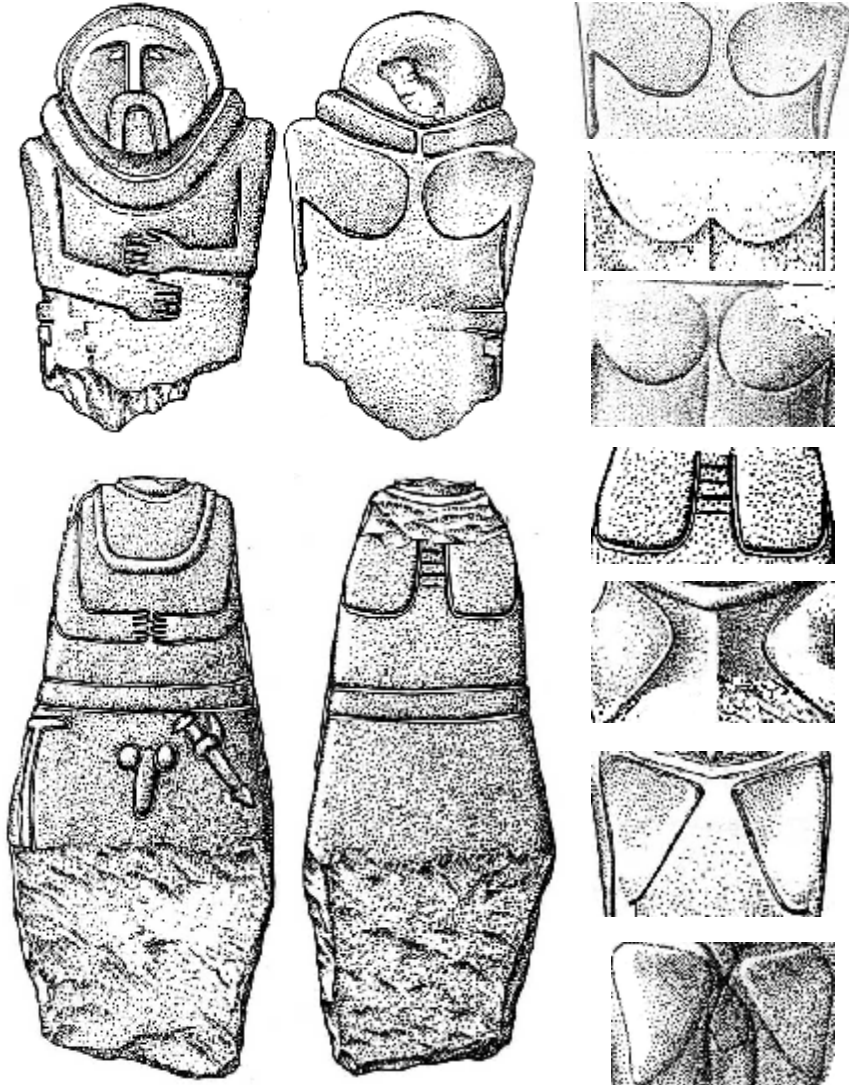

Рис. 1. Варіації моделювання наплічників скіфських статуй VI-V ст. до н.е.

У середині V ст. до н. е. з'являється трикутна форма наплічників, але вона зустрічається лише на статуях із Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей, що можна віднести до нових прийомів моделювання форми.

Позначення вертикальної вставки на тильній частині стели є також ознакою антропоморфності образу. Різні варіанти на поодиноких зразках VI–V ст. до н. е. свідчать про постійне вдосконалення форм та впровадження нових композиційних прийомів, що позначалось на загальному художньому образі твору, надаючи йому пластичної завершеності (Рис. 2).

Форма вставок представлена широкою або тонкою контурною лінією (статуї із м. Кіровоград, Дніпропетровська обл.; с. Бутори, Молдова; с. Братолубовка, Херсонська обл.; с. Білоцерковка, Запорізька обл.).

На фронтальній частині статуй верхній одяг скіфа – воїна представлений нагрудними бляхами, поясом, позначені поли та комір каптану (Рис. 3).

Аналізуючи деталі верхнього одягу, слід звернути увагу на нагрудні бляхи, які були елементами скіфського костюму [1, с. 103]. В контексті основних завдань нашого дослідження розглянемо особливості їх зображення та роль у системі декору скіфської скульптури VI – III ст. до н. е.

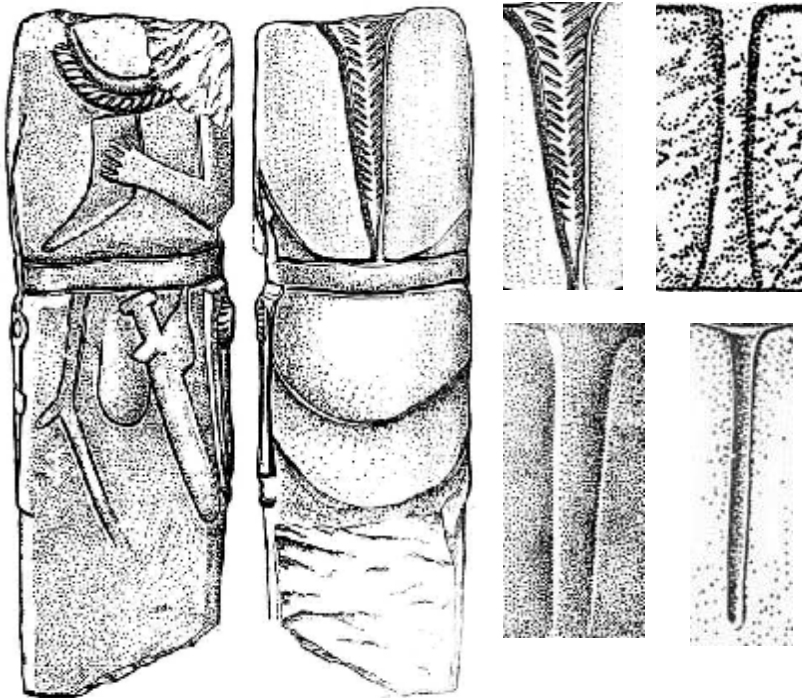

Рис. 2. Варіації моделювання вертикальної вставки скіфських статуй VI-V ст. до н.е.

Рис. 3. Статуї із зображенням верхнього одягу VI ст. до н.е.

У першу чергу вияснимо, чи був присутній цей елемент раніше, чи сформувався вже під час перебування скіфських племен на території Північного Надчорномор'я. Спираючись на хронологічні дані, бачимо, що зображення нагрудних блях було притаманне лише у VI ст. до н. е. Тому аналог слід шукати у ранньо-скіфському мистецтві Північного Кавказу або уродинних зв'язках племен кіммерійського періоду. Розглядаючи основні елементи декору скульптури Кавказу VII ст. до н. е., можна побачити подібні прикраси на стелах із с. Замай-Юрт і с. Воровсколеське, а також на двоголовій статуї із с. Мескети [2, с. 171-172, іл. 83, 84]. Це свідчить, що зображення цих елементів скіфського одягу бере свій початок на території західного Надчорномор'я та узбережжі Каспійського моря у VII ст. до н. е. і вказує на міграцію скіфських племен на захід [1, с. 95].

Основна композиційна схема зображення нагрудних блях Півдня України побудована на основі симетрії, а відхилення пояснюється незначними помилками майстрів. В одному випадку зображення нагрудних блях має опуклу основу, а в іншому – невеличке округле заглиблення. Бляхи виявляємо лише на кращих зразках скіфської скульптури VI ст. до н. е., що безсумнівно належала до знаті.

Поли каптану позначені лише на статуї із с. Ольховчик. Вони мають клиноподібний виріз та вирізьблені досить ретельно [3, с. 93].

Найчисленнішим елементом предметного репертуару було зображення пояса [4]. Цей важливий елемент скіфського костюму композиційно розділяє статую на два яруси. У верхньому велика увага приділяється обличчю, рукам та атрибутам влади; у нижньому – зображенню зброї [1, с. 92-103].

За своєю функцією скіфські пояси розділяються на портупейні та бойові. Перші позначені на статуях протягом всього VII – VI ст. до н. е. Судячи по зображенню на статуях, вони мають гладку поверхню різної ширини, іноді із додатковою окантовкою по краю. У рідкісних випадках портупейні пояси спереду мають застіжку. Бойові ж відрізняються вертикальним рифленням, що імітує зображення металевих платівок, які нашивались на шкіряну основу пояса.

Широкий гладкий пояс – це найуніверсальніший атрибут антропоморфних статуй, на Півдні України він з'являється у другій половині VI ст. до н. е. З того часу його форми значно урізноманітнюються, однак загальні риси залишаються незмінними. У рідкісних випадках на статуях позначалися маленькі точильні бруски, які звисали з пояса.

Портупейні та бойові пояси використовувались для підвішування зброї: гориту з луком, меча, сокири, а також точильного бруска та нагайки. Вони були зображені лише на п'яти статуях: с. Тернівка (Миколаївська обл.), с. Семенівка (Херсонська губ.), с. Золота Балка (Херсонська обл.), с. Привітне (Крим) та с. Приградне (Краснодарський край, Росія), які датовані V – поч. III ст. до н. е.

Висновок. Підсумовуючи, слід зазначити, що зображення одягу кам'яних скіфських статуй VI – III ст. до н. е. мало важливе значення. Її сформована композиційна структура свідчить про чітку, злагоджену систему зображення, яке було важливим компонентом створення антропоморфного образу «людини-воїна».

Особливо яскраво зображення верхнього одягу позначено на статуях VI – V ст. до н. е., використовуючи для цього як фронтальну так і тильну частини. Вдаючись до дрібної деталізації, майстри намагались більш повно відобразити образ вождя-воїна із характерними його ознаками.

Література:

1. Одробінський Ю.В. Варіації пластичних форм антропоморфних скіфських статуй VII – III ст. до н. е. // Вісник ХДАДМ: Зб. наук. праць/ За ред. В.Я. Даниленка. — Харків: ХДАДМ, 2006. — №8 — С. 91-109, іл.
2. Ольховский В.С. Евдокимов Г.Л. Скифские изваяния VII – III вв. до н. э. – Москва, 1994 – 188 с.
3. Одробінський Ю.В. Видові особливості монументальної скульптури скіфо-сарматського періоду // Вісник ХДАДМ: Зб. наук. праць/ За ред. В.Я. Даниленка. — Харків: ХДАДМ, 2007. — №9 — С. 91-105, іл.
4. Манцкевич А.П. О скифских поясах. // СА. – №7. – 1941. – С. 19-30 : ил. – Рез. фр.

Надійшла до редакції 23.02.2008